

SRDEČNÝ POZDRAV Z NEANDERTÁLU

PETER ZIGMAN, Katedra filozofie a dejin filozofie FiF UK, Bratislava

Prečo vlastne ďalšia kniha o evolúcii? - kladie si otázku na úvod svojej práce *O-pica v nás: Prečo hrozí kultúre stroskotanie na našej podstate (Der Affe in uns: Warum die Kultur an unserer Natur zu scheitern droht)* Franz M. Wuketits, profesor na univerzitách vo Viedni a v Štajerskom Hradci. Ved', ako uvádza túto svoju knihu na cestu k čitateľovi, "evolučná teória je väčšine ľudí ľahostajná; niektorí ju pokladajú za modernú rozprávku, ba niektorí si pokladajú za povinnosť militantne proti nej bojovať. Ni-jaká iná prírodovedecká teória nebola a nie je tak často a tak dôsledne vykladaná nesprávne. Na základe prieskumu verejnej mienky v USA sa ukázalo, že až viac než 60% Američanov si myslí, že človek žil súčasne s dinosaurami" ([1], 7). Ale aj mnohí intelektuáli ideu evolúcie prijímajú nanajvýš s veľkou skepsou, ba často býva biľagovaná ako *nebezpečná idea*. Práve tu nachádza Wuketits dôvod, prečo sa cítil byť oslovený napísať ďalšiu knihu o evolúcii - nie však pre odborníkov z oblasti biológie či iných stúpcov evolúcie (pretože to by bolo ako nosiť drevo do lesa či sovy do Athén), ale v prvom rade pre tých, ktorí sú činní na poli spoločenských vied, politiky, práva či vzdelávania, *pre ozrejmienie a napravenie nesprávneho chápania evolúcie a socio-biológie*. "Nebezpečná" je táto idea [evolúcie] bezosporu, pretože človeka posúva do celkom iného svetla než tradičné systémy myslenia, ako je napr. idealizmus." ([1], 7) Wuketits má na konte nespočetne veľa príspevkov k problematike evolúcie z rozličných hľadísk; asi najlepší prehľad poskytuje internetová adresa www.univie.ac.at/ethik/person/wuketits_franz/. V českom preklade vyšla v Bratislave jeho práca *Základy evoluční teorie*.

O čo teda ide v ostatnej Wuketitsovej práci, keď vyjadruje svoje obavy, že "v našej uponáhľanej dobe, v ktorej sa pre každú čo len možnú udalosť sypú *bezprostredné* vysvetlenia ako z rukáva, sa 'hlbšia perspektíva' evolučnej teórie ľahko vytráca" a že dochádza k »priam trestuhodnému zanedbávaniu '*prírodných dejín*' (Naturgeschichte)" ([1], 8)?

Pod heslom *Odvaha k vzpriamenej chôdzi a (predbežný) triumf nahej opice* načrtáva autor najprv pre nebiológov podstatu evolučnej teórie a niektoré jej súvislosti. Zdôrazňuje, že "dozrel čas na prekonanie stereotypných predstáv typu idey, že človek je kultúrny tvor a môže prekonať svoju podstatu (Natur). Človek je 'kultúrnym tvorom' iba do tej miery, do akej mu jeho podstata umožňuje vytvárať kultúru. Preto je tiež možné, že jeho kultúra stroskotá na jeho podstate" ([1], 27). Predstava 'kultúry' ako fenoménu, ktorý možno postaviť proti 'prírode' (u človeka v zmysle prirodzenej 'podstaty'), je iluzórna. Základom myslenia človeka sú krátkodobé stratégie - a práve tieto, osvedčené z krátkodobého hľadiska, vytvárajú v ňom dojem, že jedine ony sú správne. Živia tak jeho dobrú vieru, že sa nám bude podobne dobre dariť aj naďalej a že všetko bude spieť 'dopredu', k 'lepšiemu'. Lenže to nás iba zvädza k tomu, aby sme svojej vlastnej

existencii prirad'ovali jednoznačne *pokrokový* priebeh a aby sme evolúciu ako takú brali ako '*progresívny*' vývoj.

Autor si berie na mušku aj samého Darwina - a *Darwin vzatý za slovo* nám umožňuje nahliadnúť do konštrukcie evolučnej teórie, keď Wuketits načrtáva podstatu a niektoré okolnosti evolúcie primátov. Nejde však o 'rekonštrukciu' Darwinovej teórie (pretože aj keď evolučná teória - a teda i táto kniha - od Darwina začína, nejde tu o samo Darwinovo dielo, ba ani o výklad jednej biologickej teórie). Podstatné sú tu dôsledky, ktoré priebeh evolúcie primátov so sebou priniesol; presnejšie povedané, ich interpretácia. Hoci sa dnes už všeobecne prijíma fakt, že človek je produktom evolúcie (a to s istou opatnosťou, ako možno badať, dokonca aj zo strany cirkví), predsa len zostáva dôsledok tohto faktu - za predpokladu, že sme naozaj pochopili podstatu darvinizmu - viac-menej nočnou morou či prinajmenšom zdrojom stáleho 'znepokojenia'. Pretože "konzekventne musíme pripustiť, že aj človek... bol náhodným produktom evolúcie, druhom, ktorého nástup, práve tak ako nástup každého iného z nespočetných druhov, nevyplýval z nijakého zámeru. *Homo sapiens*, samozvaný malý poloboh, nepredstavuje z tohto pohľadu... v evolúcii nijakú výnimku. Čím sa však jedinečne odlišuje od všetkých ostatných druhov, to je jeho - nezriedka až krčovité - úsilie vyhradiť si v prírode osobitné postavenie a povýšiť sa nad ostatné živé organizmy" ([1], 36). Práve tak je najvyšší čas rozlúčiť sa s idylickými predstavami o harmónii v prírode; predstava o vyvážení a stabilite prírodných systémov je iba pozostatok *romantizácie prírody*. Naša predstava, "že v prírode vládne *poriadok*, že každý jednotlivý organizmus predstavuje malé zázračné veľdielo s navzájom presne vyváženými elementmi" ([1], 30), je ale ešte stále hlboko zakorenená v našom vnímaní. "V prírode však nevládnú nijaké idylické pomery, príroda sa dá opísať ako proces postupujúceho sebaničenia" ([1], 36), čo - preložené do reči konzekventne chápaného darvinizmu - znamená neustále vyrovnávanie 'nedostatkov', *neustálu zmenu každej zmeny*. Tieto 'nedostatky' sú však 'iluzórne', pretože príroda ich nepozná, vniesli sme ich pri svojej klasifikácii do nej my. Každá zmena, ktorá sa v niektorom momente ukázala ako 'vylepšenie', a teda ako prednosť v procese prirodzeného výberu tých 'najlepšie' prispôsobených organizmov, ktoré sa dokážu presadiť v konkurencii v rámci svojho druhu (populácie), ako aj vo svojom ekosystéme, sa v zápätí pri sebamenej externej zmene podmienok opäť ukazuje ako 'nedostatok', ktorý si vyžaduje (v záujme získania výhody pre ďalšie uplatnenie sa v konkurencii) korektúru. Príroda je však slepá a hluchá: nevidí a nepočuje svoje výtvary - ale necháva ich 'jednoducho konat' ([1], 42). "Za svoj doterajší triumf vďačí nahá opica (t.j. človek) v neposlednom rade práve aj tomu, že sa nikdy vážne nezaoberala dlhodobými následkami svojho konania a že dôsledne ignorovala 'hlbku' svojich dejín. Rozšírila sa rýchlo po celej planéte a zničila všetko, čo sa jej postavilo do cesty. Vyvinula v maximálne krátkom čase komplexné technológie a dokázala sa nesmierne rozmnožiť." ([1], 25)

Dôsledkom kritického čítania Darwina je však aj nahliadnutie do zákutí, '*kde Darwin nebol celkom dôsledný*': tu kniha poukazuje na niektoré nedôslednosti v jeho diele, ktoré vyplývali z Darwinovej povahy, osobného či náboženského presvedčenia, ako aj z opojného optimizmu dozrievajúceho 19. storočia. Darwin, ktorý sa najprv snažil zo svojej teórie nenápadne zadnými dvierkami vypustiť človeka - akoby 'na slobodu' (vo svojom epochálnom diele z roku 1859 mu venuje akurát jednu nenápadnú vetu pred

záverom) -, neodolal zvodom svojej doby a veril v *pokrok* v podobe 'morálneho vyššieho vývoja', ktorý má zostať vyhradený človeku. Darwin sa tu zaplieta do rozporov a problémov svojej utópie, založenej na viere v zdokonaľovanie sociálnych inštinktov: "Kde (však) zostáva boj o prežitie a kde zostáva selekcia, keď človek takpovediac automaticky posilňuje svoje sociálne inštinkty a sympatie? Má to vari znamenať, že človek sa vyňal spod *univerzálneho* princípu prirodzeného výberu?" ([1], 83) Nie je vari dostatočnou odpoveďou dnešný "džungľový darvinizmus" so svojimi novými brutálnymi formami? Čo ak mal Herbert Spencer predsa len pravdu? "Naša konzumná spoločnosť podporuje boj širokými laktami, a nie nádej prinášajúce sociálne inštinkty, vyvíja tlak na jednotlivca a podporuje 'patologický egoizmus' (prosím nezamieňať s 'bežným' egoizmom! "*Pravý egoista kooperuje*" ([1], 199)). Keby bol Darwin naozaj dôsledný, musel by prísť k záveru, že nám evolúcia robí škrt cez "rozpočet" ([1], 84) - pretože nijaká idyla na nás nečaká a aj akási "globálna svornosť" či vytýčené "sympatie len *všetkým* iným ľuďom" patria do sféry pekných utópií a to platí obdobne aj pre naše spolužitie s inými druhmi: "... aj náš druh je 'koncipovaný' iba na prežitie, a nie na to, aby pestoval a zveľad'oval iné druhy. Ako každý iný druh musíme aj my v prvom rade bojovať o prežitie, na čom nič nemení ani okolnosť, že máme k dispozícii technológie, ktoré sú *všetkým* iným druhom sú cudzie a ktoré bolí cudzie našim vlastným predkom. ... Naše sympatie môžeme rozširovať na iné druhy iba dovedy, kým sme sýti a kým nás prislušný iný druh neohrozuje alebo neobťažuje." ([1], 85) Nespoznávate sa? A ani svojich susedov? Možno práve najlepší recept na vyvážené spolunažívanie a vychádzanie so susedmi je maxima "Ber svojho suseda ako pračloveka a spoznaj aj seba samého ako takého!" ([1], 61) Človek je zároveň obeť aj páchatel'. "Na jednej strane dnes podporuje naša civilizácia výskyt mnohých chorôb a produkuje 'stresové faktory', ktoré takpovediac selekcii hrajú do karát; na druhej strane padnú mnohí - aj mladí a veľmi mladí - ľudia za obeť napríklad dopravným nehodám, zomierajú alebo sú odsúdení na celoživotnú invaliditu. Keď nejaká horda predhistorických ľudí tiahla na lov, nikdy nebolo isté, či sa všetci opäť živí vrátia do svojej jaskyne. Občas zostal ten či onen spomedzi nich 'na trati'. Spomedzi tých, ktorí sa dnes dennodenne vydávajú na cestu svojimi autami na pracoviská alebo dovolenky, sa niektorí tiež už nikdy nevrátia. Kde je tu teda rozdiel? Nielenže sa nikdy nemôžeme celkom vyňať spod prirodzeného výberu, ale práveže mu poskytujeme stále nové 'možnosti útoku'." ([1], 36-37)

Na otázku *Sú ľudia predsa len aj opice?* Wuketits teda odpovedá ešte skôr, než ju vo svojej knihe použije ako 'medzitul' pred treťou časťou svojej knihy - a práve tak sú 'heslami' aj názvy jednotlivých kapitol v tejto časti: *Jasné stanovisko: nie je zlé byť opicou; Náš rodokmeň* či *Tretí šimpanz*. Ak napr. mnohí filozofi či sociálni vedci argumentujú v prospech *jedinečnosti* človeka poukázaním na fakt, že evolúcia človeka bola jedinečná, 'prevažne ľudská udalosť', nemali by sme potom obdobne hovoriť o tom, že evolúcia každého druhu - napr. medveďov - bola jedinečná, napr. jedinečná 'prevažne medvedia udalosť' ([1], 93)? "Naša cesta neprebíhala priamočiario, lež po kľukatých chodníčkoch... To prirodzene zodpovedá obrazu, ktorý máme dnes o evolúcii všeobecne: žiadny lineárny vývoj, žiadne rovníkové 'kráčanie vpred', ale 'postrkovanie sa cik-cak'." ([1], 97) Platí to aj pre vývoj primátov, aj pre vývoj samotného druhu *Homo*. Ako asi prebiehali stretý medzi populáciami neandertálcov a 'moderných' ľudí

(kromaňoncov)? A prečo neandertálec vlastne musel ustúpiť? Vyhynul, bol vyhubený konkurenciou, alebo iba zmizol infiltráciou do inej populácie? Nemali by sme zabúdať, že samotná "veľkosť mozgu sama osebe ešte nie je indikátorom inteligencie" ([1], 108).

Asi sa nakoniec ukazuje, že sme v podstate *Neandertálci v internete* (ako znie názov ďalšej časti knihy) a premýšľame pritom nad dilemou *Kultúra kontra príroda, alebo príroda v kultúre*? Na rozdiel od slovenčiny nemčina umožňuje pod jeden pojem zahrnúť *prírodu*, ako ju vnímame tradične 'mimo nášho ľudského sveta', našu ľudskú *podstatu i prirodzenosť*. Na tejto platforme je potom jasné, ako ľahko dochádza k niektorým konštrukciám, ktoré - aj keď ich máme napr. aj v slovenčine, ale ich pôvod si až do takej miery v bežnom vymedzení zrejme neuvedomujeme - determinujú naše myslenie: "Popieranie *našej* podstaty patrí k najpozoruhodnejším vlastnostiam našich *kultúrnych* dejín. ...Naša *kultúrna evolúcia* neprebíha na báze genetických rekombinácií a občas sa vyskytujúcich mutácií" - v tomto sa Wuketits diametrálne odlišuje napr. od amerických ultradarvinistických teórií Daniela Dennetta a jeho spoločníkov, ktorí sa usilujú zaviesť do vedy svoje konštrukty 'mémov' ako intelektových paralel k biologickým génom -, "ale poskytuje obraz o priebehu s vlastnou dynamikou. Sprostredkovanie informácií neprebíha na rozdiel od organickej (biologickej) evolúcie geneticky a iba z jednej generácie na nasledujúcu, ale súčasne v mnohých smeroch" ([1], 128). Aj kultúrna evolúcia je limitovaná biologickou stránkou človeka: v kultúre je možné iba to, čo človeku umožňuje jeho 'podstata' - teda 'príroda'. Striktné oddeľovanie prírody a kultúry, 'prírodných' a kultúrnych dejín pri zohľadnení evolučnoteoretických stanovísk nie je možné. Neznamená to však automaticky ani sklznutie do nesprávne vykladaných sociálnych teórií v štýle 'sociáldarvinizmu', ani nahradenie sociálnych teórií 'biologistickým determinizmom' - za predpokladu, že sa dokážeme pohybovať na poli konzekventne domysleného darvinizmu. Znamená to totiž iba to, že vývoj kultúry musíme vysvetľovať *geneticky* a že dokonca môžeme hovoriť o kultúre v pluráli, pretože človek ako druh vyvinul vo svojich dejinách mnohé rozmanité *kultúry*, ktoré nepredstavujú statické výtvary, ale majú vlastnú dynamiku. Vo všeobecnosti možno teda akceptovať názor, že "kultúra človeka je zjemnením evolučných stratégií, ktoré istým spôsobom boli činné aj pri iných druhoch organizmov, aj keď iba ľudské pospolitosti a kultúry dosiahli stupeň komplexnosti, aký v procese evolúcie nemá nijaký precedens" ([1], 130). Naša biologická minulosť žije v našej 'biologicko-kultúrnej' prítomnosti, napr. vyškiera sa na nás z reklamy či prejavuje sa v našom vystupovaní: "Rýchlosť fascinuje primáta, ktorý sa najdlhší čas [svojej evolúcie] pohyboval po svete pomerne pomaly (pešo). Razantný 'super-voz' odráža status a slúži ako sexsymbol; čo takého primáta zaujímajú nariadené obmedzenia rýchlosti! ...Auto, produkt kultúrnej evolúcie, slúži tak neandertálcovi v nás nielen ako prostriedok premiestňovania, ale môže tiež podporovať staré druhovo vyvinuté popudy v správaní." ([1], 137) Človek má zlovyk ignorovať ich a preceňovať svoju kultúru, argumentuje odvolávaním sa na *slobodu* (večná téma filozofov, nie?), pričom nedokáže vysvetliť, *prečo človek úplne determinovaný spoločnosťou by mal byť slobodnejší než človek vedený či ovplyvňovaný prirodzenými dispozíciami*. Vysvetľovanie našej 'slobody' v intervale medzi Rousseauom a Hobbesom je úplne chybné - a naivné ([1], 139). Ostatných pár tisícročí (a niektorým ľudom stačí aj pár ostatných storočí) nám v 'druhovej myšli' vymazalo genetickú 'spomienku' na ostatných asi

štyri až päť miliónov rokov evolúcie hominidov - a tak zabúdame na to, čo všetko 'podstatné' z našich 'druhových (prírodných) dejín' si už neuvedomujeme, a teda ani nedokážeme oceniť: boli by naše neskoršie technické 'vymoženosti' možné napr. bez osvojenia si ohňa či bez zvládnutia elementárnych zručností? Naše 'prírodné dejiny' nie sú iba čírou *kulisou* našej dnešnej existencie; aj náš *rozum*, ako ho chápeme sami dnes, je produktom týchto dejín a jeho súčasťou. *Sme naprogramovaní na prežitie* (prosím, nebrať doslova!), pretože práve na to nám má náš rozum slúžiť. Za prežívanie v súčasnosti však platíme 'daň z budúcnosti' - dokázali by sme vôbec myslieť v skutočne dlhodobých perspektívach? Plytváme a chceme si užiť svoj život - veď čo iné zostáva individuú? "Neandertálec v nás je v rozrušení a vytržení. Veď sa predsa teší z veľkej ponuky [možností] a chcel by prirodzene podľa možnosti čo najviac z kultúrnych vymožeností okamžite aj mať. Každý tovar je mu prostriedkom na uspokojovanie potrieb. ...*Surfuje* na internete, posiela a prijíma správy *e-mailom* a cíti sa pritom dokonca celkom príjemne. Bohatstvo jeho vynaliezavosti je síce úctyhodné, avšak - pretože na to ešte nijako nestačil čas - ešte sa nenaučil rozumne zaobchádzať so svojimi vynálezmi." ([1], 175) Kategória *budúcnosť* bola pôvodne ľudskému chápaniu nedostupná, je 'objavom' ('vynálezom?') epochy nastupujúceho novoveku. Aby sme však nepripravili o budúcnosť sami seba, budeme musieť 'na seba' ešte dosť zapracovať.

V tomto zmysle sa Wuketits zamýšľal ďalej: *Je človek (napriek všetkému) vychovateľný?*, nastoľuje otázku Ako ďalej?: *V zajatí dilemy: keď chce jeden primát vychovávať sám seba* (ako sníva svoj *Sen o slobode*, kdesi pomyselne na rozmedzí *Medzi anarchiou a tyraniou* (keď to vyjadrujú aj názvy kapitol ďalšej časti knihy). Dôležitým pojmom je pritom 'výchova' - aj keď, ako to býva, sa ukazuje, že sa zaň dá ukryť (ľubovoľne) mnohé. "Primát, ktorý si vykonštruoval o svojom vlastnom druhu ideálne predstavy a svoje ideály chce aj odovzdať ďalej svojim potomkom, to má naozaj ťažké - predovšetkým keď sám nedokáže alebo nemá v úmysle naozaj sa týchto ideálov aj v skutočnosti pridržiavať." ([1], 181) Kľúčovou otázkou je otázka, aké je miesto našich aktivít zoči-voči pôsobeniu prírody a našej 'podstaty'. To je otázka filozofov a nespočetných riešení a systémov, ktoré vydláždili dejiny filozofie a myslenia vôbec svojimi nespočetnými náhrobnými kameňmi. "V evolučnoteoretickej perspektíve otázka nemôže znieť: Je človek vychovateľný?, ale: 'Akú mieru vychovateľnosti dala evolúcia svojim deťom?'" ([1], 184) Inak povedané: *Čo a do akej miery možno ovplyvniť?* To neznamená 'biologistický determinizmus', to iba znamená, že 'projekty výchovy' majú zohľadňovať našu podstatu. Človek nie je nepopísaný list (zabudnite na behaviorizmus!), ale nie je ani čírym vehiklom svojich génov ([1], 234-238). Naša kultúra nás učí ovládať sa v mnohých situáciách, nedokáže nás však naučiť ovládať sa úplne - poznanie našej podstaty nám však môže umožniť zvládať aj situácie, v ktorých sa v nás oživujú 'archaické' formy správania. Zostávame takto 'visieť' medzi minulosťou a prítomnosťou, medzi 'génmi' a 'prostredím' (pozor na metafory!), medzi 'racionálnym' a 'predracionálnym' ([1], 194-197). "Opica, ktorá chce vychovať sama seba, kolíše v zmysle svojej vlastnej podstaty medzi anarchiou a tyraniou. Jej mozog sformovaný pravou dobou sa nechce prispôbiť všeobecným normám a pravidlám, predpísaným nátlakom (pretože počas miliónov rokov svojej evolúcie nebol na to programovaný). Ten istý mozog však prikazuje svojmu 'nositeľovi', aby vo svojom vlastnom záujme hľadal sociálne

prednosti a kooperoval s inými (pretože tak dosahuje lepšie šance na život a prežitie). Takže ľahko sa môže tyrania zvrhnúť na anarchiu - alebo naopak." ([1], 223) a priviesť tieto naše sklony do vyváženého stavu - to je jeden z najväčších problémov našej civilizácie. Dokážeme však takého 'praktické' otázky sociálnych vied a večné témy filozofických úvah skutočne 'riešiť' bez zohľadňovania stanovísk evolučnej teórie (sociobiológie a evolučnej psychológie) - alebo by sme len všíli ďalšie náhrobné kamene ďalších filozofických a 'štandardno-spoločenskovedných' teórií?

Wuketits sa zamýšľa tiež nad otázkou, či sa dajú 'vyvinúť' na riešenie načrtnutých problémov *Pravidlá pre 'ľudský park' (Menschenpark)?*, pričom pojem '*ľudský park*' tu označuje čosi také ako v slovenčine neohrabaný výraz '*ľudské zdroje*' v širšom význame - či v *dovedení do inštrumentalizovaných dôsledkov*: "Našej civilizácii hrozí stroskotanie; avšak nie preto, že by sa oddelila od organickej evolúcie (čo ani nie je možné), ale preto, že mnohé z mechanizmov, ktoré vznikli v biologickej evolúcii v dôsledku prirodzeného výberu na 'podporu života', civilizácia s nevidanou rýchlosťou obracia na protiklad svojho pôvodného biologického zmyslu." ([1], 227) Balansujeme medzi mantinelmi *Optimizmus kultúry verzus fatalizmus prírody (Kulturoptimismus versus Naturfatalismus)* a zisťujeme, že *to nie sú len gény*, čo je 'v hre', aj keď tie sú 'prirodzené' 'vždy pri tom'. Pretože každé individuum sa 'konštituuje' až v procese *vzájomného pôsobenia* génov a prostredia a (obzvlášť u človeka) zohrávajú veľkú úlohu aj mimogenetické faktory, ako napríklad zážitky a pamäť.

- Doslov Wuketitsovej knihy sa nesie v znamení príznačnej tézy: *Minulosť rozhoduje o budúcnosti*. Nejde o tradične chápané 'dejiny', t.j. 'ľudské dejiny' ako galériu našich 'veľkých' (a občas aj 'malých') výkonov. Ústrednými otázkami takto 'inak' písaných dejín sú otázky: "Ktoré všeobecné vlastnosti jedného (toho nášho) druhu sú za *toto všetko* zodpovedné? Odkiaľ sa vzal *tento druh*? Čo sú *hybné sily*, ktoré vymedzujú jeho *správanie*?" ([1], 249).

Ukazuje sa, že fenomén evolúcie "neprináleží minulosti, lež rozhodujúcim spôsobom spolu-rozhoduje o našej prítomnosti a budúcnosti" ([1], 250). Verní svojmu (druhovému) pôvodu sa však zväčša odmietame zaoberať našim (druhovým) pôvodom (ved' ktorý iný druh sa zaoberá svojim pôvodom?). 'Predkódované' máme myslenie v krátkodobých perspektívach. "Napriek vyzdvihovaným špecificky ľudským vlastnostiam sa náš dnešný ľudský svet ponáša na neprehľadne premnoženú hordu opíc, ktorá sa stala nekontrolovateľnou, ktorá si však verí, že dokáže svoju dnešnú situáciu zvládnuť a svoju budúcnosť pozitívne sformovať" ([1], 252) - a táto 'horda opíc' teraz dokonca siaha na svoj genetický potenciál a manipuluje svoje gény! Človek sa nedokáže poučiť a nakoniec sa aj táto 'zmena', ako tradične, vymkne spod kontroly: "...nikto nedomyslí jej dôsledky - a na konci budeme, ako už tak často v dejinách, všetci bezradne postávať a mrmlať si: 'To sme predsa nechceli.'" ([1], 252)

Spejeme ako (biologický) druh k svojmu koncu? Azda tak možno chápať otázku, ktorá stojí za citovanou Wuketitsovou knihou, ktorej treba snáď vyčítať iba 'americký štýl písania', t.j. miestami až neprimeranú beletrizáciu (asi v obave, že predkladané idey nedokážu zachytiť aj 'ne-intelektuáli?'), niekde ide až na úkor obsahu a jeho kompaktnosti. Nezodpovedaných (a najmä nevyslovených) zostáva, samozrejme, ešte veľa otázok a problémov, napr. ako zachrániť individuum, ktoré bledne a stráca svoje

kontúry na pozadí svojho druhu, a pod. Ideové posolstvo je však zrejme: produkty našich kultúr sú 'krehké' a ľahko pominuteľné, defilujú 'pred nami' v našich dejinách, vynárajú sa na našich horizontoch a práve tak aj miznú z našich dohľadov - pritom všetkom "sa však naša podstata nedá 'ošvindľovať'" ([1], 254).

LITERATÚRA

- [1] WUKETITS, F. M.: *Der Affe in uns. Warum die Kultur an unserer Natur zu scheitern droht.* Stuttgart - Leipzig, Hirzel Verlag 2002, 287 s., s pripojeným výkladovým glosárom.

PhDr. Peter Zigman, CSc.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava
SR